

“Η βραχυχρόνια μίσθωση δημιούργησε και βραχυχρόνιες ανθρώπινες σχέσεις, οι οποίες αλλοιώνουν και γκρεμίζουν ό,τι είχε καταφέρει να μείνει όρθιο στις γειτονιές, ό,τι συνιστούσε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τις συνέδεε με το συλλογικό τους παρελθόν”

Όταν η σκόνη των καιρών ξεθωριάζει τη μνήμη της πόλης

Η Ακρόπολη στο βάθος – Ακρικό σε καμβά

Τάσης Παπαϊωάννου*

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ραγδαία μετάλλαξη της Αθήνας, αλλά και άλλων επαρχιακών πόλεων στη χώρα μας. Τεράστια πλήθη τουριστών συρρέουν πλέον από κάθε γωνιά του πλανήτη, όχι μόνο κατά τους θερινούς μήνες, αλλά καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που τείνει να πάρει παγκόσμιες διαστάσεις, το οποίο προκαλεί ασφυξία και απόγνωση στους κατοίκους και άλλων τουριστικών προορισμών, όπως στη Βενετία, στη Βαρκελώνη και τόσες άλλες πόλεις.

Οι μόνιμοι κάτοικοι της Αθήνας έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με έναν εκρηκτικό αστικό

μετασχηματισμό, ζώντας σ' ένα πρωτόγνωρο γι' αυτούς περιβάλλον, όπου οι σχέσεις γειτονιάς επαναπροσδιορίζονται βίαια. Νέοι άγνωστοι ένοικοι εμφανίζονται ξαφνικά στα διπλανά διαμερίσματα και εξαφανίζονται μετά από λίγες μέρες. Τη θέση τους παίρνουν αμέσως καινούργιοι επισκέπτες στα χιλιάδες καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης που έχουν κατακλύσει τις κεντρικές συνοικίες. Καθημερινά, ο χαρακτηριστικός ήχος από τα ροδάκια των αποσκευών που σέρνονται πάνω στις πλάκες των πεζοδρομίων αντηχεί στους δρόμους της πόλης. Κατάκοποι τουρίστες τις σέρνουν περιπλανώμενοι, ψάχνοντας να εντοπίσουν τον σωστό αριθμό της πολυκατοικίας του διαμερίσματος που έχουν νοικιάσει.

Στις κεντρικές περιοχές της Αθήνας ο κοινωνικός ιστός έχει διαρραγεί, επιφέροντας σοβαρές και απρόβλεπτες συνέπειες για τη συνοχή του. Σήμερα, δεν γνωρίζεις πια ποιος μένει δίπλα σου, απέναντι ή στον επάνω όροφο, πότε ήρθε και πότε έφυγε. Μόνιμοι κάτοικοι και προσωρινοί επισκέπτες απλώς συνυπάρχουν στο ίδιο κτίριο: άγνωστοι άνθρωποι μεταξύ αγνώστων. Ενα ετερόκλητο και παροδικό πλήθος αναμειγνύεται με τους εναπομείναντες κατοίκους, χωρίς να δημιουργείται μεταξύ τους η παραμικρή κοινωνική σχέση. Αντιθέτως, αναπτύσσεται αμοιβαία καχυποψία που συχνά αγγίζει τα όρια της εχθρότητας. Η πόλη απογυμνώνεται ακόμη περισσότερο από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που συνέδεαν τους ανθρώπους της, διαλύοντας τη ζωογόνο κοινωνική ανάμειξη και την ποικιλομορφία της.

Η βραχυχρόνια μίσθωση δημιούργησε και βραχυχρόνιες ανθρώπινες σχέσεις, οι οποίες αλλοιώνουν και γκρεμίζουν ό,τι είχε καταφέρει να μείνει όρθιο στις γειτονιές, ό,τι συνιστούσε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τις συνέδεε με το συλλογικό τους παρελθόν. Το παρόν μοιάζει με κάτι που αποκόπτει και απομακρύνει το μέλλον από το χθες. Τίποτα δεν έχει απομείνει να θυμίζει το παρελθόν, καθώς αυτό που επικρατεί είναι ένα συνεχές μεταλλασσόμενο σήμερα. Πρόκειται για ένα φευγαλέο παρόν, το οποίο αδυνατούμε να συλλάβουμε ή, όπως σημειώνει ο φιλόσοφος Henri Bergson: *«Κάθε φορά που νομίζουμε ότι το προσεγγίζουμε, έχει ήδη απομακρυνθεί από εμάς»*. **(1)**

Αυτή η ασφυκτική πραγματικότητα δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός, αλλά το αποτέλεσμα μιας ανεξέλεγκτης επέλασης του real estate από ξένους και εγχώριους επενδυτές. Στο όνομα μιας προσηματικής οικονομικής ανάπτυξης, η πόλη αφέθηκε απροστάτευτη, έρμαιο στις ορέξεις και στη βουλιμία όσων καπηλεύονται τις νεοφιλελεύθερες «διευκολύνσεις» ενός θεσμικού πλαισίου που κακοποιεί τον τόπο τα τελευταία χρόνια. Η Αθήνα φαντάζει πλέον σαν ζούγκλα όπου επικρατεί ο ισχυρότερος, ενώ το δόγμα «ο θάνατός σου, η ζωή μου» τείνει να γίνει ο απόλυτος κανόνας της καθημερινότητάς μας.

Την ίδια ακριβώς ώρα, πολλαπλασιάζονται τα ρατσιστικά κρούσματα κατά των ευάλωτων

και φτωχών μεταναστών. Οι άνθρωποι αυτοί στοχοποιούνται συστηματικά, αποτελώντας τα εύκολα θύματα στη δηλητηριώδη και μεθοδευμένη προπαγάνδα της ακροδεξιάς ρητορικής, που επιχειρεί να τους παρουσιάσει ως τους αποκλειστικούς υπεύθυνους για όλα τα δεινά, αποπροσανατολίζοντας την κοινή γνώμη από τις πραγματικές αιτίες της κρίσης.

Μέσα σε αυτή τη νέα εκρηκτική συνθήκη, η αρχιτεκτονική μοιάζει ανήμπορη να δώσει από μόνη της λύση στα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα: την καλπάζουσα ακρίβεια, την κατακόρυφη αύξηση της τιμής των ακινήτων, το στεγαστικό πρόβλημα που γιγαντώνεται μέρα με τη μέρα και τη βίαιη αλλαγή της ανθρωπογεωγραφίας του αστικού ιστού. Αντιθέτως, τις περισσότερες φορές η αρχιτεκτονική είναι εκείνη που συμμετέχει ενεργά στον άμεσο ή έμμεσο εξευγενισμό που συντελείται σήμερα στο πολύπαθο σώμα της Αθήνας.

Διαμερίσματα μετατρέπονται εν ριπή οφθαλμού σε καταλύματα Airbnb, ενώ ολόκληρες πολυκατοικίες ανακαινίζονται ριζικά για να μεταμορφωθούν σε luxury suites, έτοιμες να υποδεχθούν τους περιστασιακούς ενοίκους τους. Την ίδια στιγμή, νέες χρήσεις κάνουν την εμφάνισή τους στα ισόγεια καταστήματα: επιχειρήσεις εστίασης, φούρνοι και καφέ – μπαρ που απευθύνονται αποκλειστικά στους τουρίστες. Στον αντίποδα αυτής της εμπορικής άνηθης, πολλές σχολικές μονάδες του κέντρου αναγκάζονται να κλείσουν λόγω της δραματικής μείωσης του μαθητικού πληθυσμού της περιοχής.

Η Αθήνα μεταλλάσσεται όχι προς όφελος των κατοίκων της, αλλά για τη μεγιστοποίηση του κέρδους όσων έχουν επενδύσει στην εκμετάλλευση και στη λεηλασία του αστικού περιβάλλοντος

Μια νέα, σκληρή πραγματικότητα εγκαθιδρύεται στην πόλη. Τα σπίτια αδειάζουν από τους μόνιμους κατοίκους, ενώ ένα νέο είδος «κατοίκου» κάνει την εμφάνισή του: εποχικού, περαστικού, διαρκώς μετακινούμενου. Οι γειτονιές πλημμυρίζουν από ένα πλήθος που απλώς διέρχεται βιαστικά, χωρίς να κατοικεί επί της ουσίας τον χώρο. Η Αθήνα αλλάζει βίαια φυσιογνωμία, χάνοντας το αναγνωρίσιμο πρόσωπό της. Η συλλογική μνήμη της πόλης ξεθωριάζει μέσα στη σκόνη των καιρών, καθώς ελάχιστα είναι πλέον τα στοιχεία που τη συνδέουν με το παρελθόν της. Ο αστικός ιστός στέκει πια ως ένα απλό τουριστικό σκηνικό για selfies και βίντεο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δίχως όμως τους ανθρώπους που κάποτε τον κατοικούσαν και τον ζωογονούσαν.

Η Αθήνα, λοιπόν, μεταλλάσσεται όχι προς όφελος των κατοίκων της, αλλά για τη

μεγιστοποίηση του κέρδους όσων έχουν επενδύσει στην εκμετάλλευση και στη λεηλασία του αστικού περιβάλλοντος. Ακόμη και οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μουσεία, τα μνημεία -κοντολογίς, ό,τι συνιστά τον πολιτισμό αυτού του τόπου- έχουν βγει στο σφυρί, σαν ένα οποιοδήποτε καταναλωτικό εμπόρευμα, και πουλιούνται στα πανέρια της αγοράς. Ολόκληρη η χώρα μετατρέπεται ταχύτατα σ' ένα τεράστιο ξενοδοχείο all inclusive, κι εμείς στέκουμε άπραγοι κι απαθείς να παρακολουθούμε, σαν να μην πρόκειται για δικό μας πρόβλημα.

Θα συνεχίσουμε να προσποιούμαστε ότι το μέλλον της πόλης -δηλαδή, της ίδιας της ζωής μας- δεν μας αφορά; Η θα διεκδικήσουμε το αναφαίρετο δικαίωμα να παίρνουν οι πολίτες τις αποφάσεις για τη ζωή τους και όχι κάποιοι άλλοι γι' αυτούς; Η διαρκής και ακατάπαυστη μεταβολή της σύγχρονης πόλης αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της, καθώς πρόκειται για έναν ζωντανό οργανισμό. Το επίδικο όμως, κάθε φορά, είναι το προς όφελος ποιου γίνεται αυτή η μεταβολή. Όσο μένουμε κλεισμένοι στον εαυτό μας, ταμπουρωμένοι στα ιδιωτικά ερμητικά «κελιά» μας και δεν ανοιγόμαστε στην πόλη -δηλαδή, στον Άλλο- τόσο η πόλη θα διαμορφώνεται από δυνάμεις έξω από εμάς. Μόνον όταν υπερβούμε το υπερτροφικό «Εγώ» και ξαναβρούμε το συλλογικό «Εμείς», η πόλη θα υπηρετήσει ξανά τους κατοίκους της αποτελώντας την αληθινή χωρική έκφραση της ζωής τους.

1. Henri Bergson, Η ενέργεια του νου, μτφρ. Σ. Χατζηπέτρου, Ηριδανός, Αθήνα 2016

***Αρχιτέκτονας, ομότιμος καθηγητής Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ**

Πηγή: efsyn.gr